

Albin IGLIČAR

Pravo brez države

Sergij Vilfan

Zgodovinska pravotvornost in Slovenci

Cankarjeva založba - Pravna obzorja 5, Ljubljana 1996, 526 strani

Pri Cankarjevi založbi je posthumno izšla knjiga akademika in zaslužnega profesorja ljubljanske pravne fakultete dr. Sergija Vilfana "Zgodovinska pravotvornost in Slovenci". Obsežna študija se z novega zornega kota, sveže in pogumno loteva vprašanj ustvarjanja prava. Avtor pravotvorne dejavnosti namreč ne veže le na državo, temveč jo povezuje neposredno z ljudsko ustvarjalnostjo.

Dr. Vilfan že v uvodnih poglavjih razvije tezo, ki nasprotuje "mitu o tisočletju slovenskega hlapčevstva" in trditvi, da je edini predmet slovenske pravne zgodovine pravni položaj kmeta. Ob državni pravotvornosti avtor posebej izpostavlja ljudsko pravotvornost.

Neposredno ljudsko oblikovanje pravnih norm je še toliko bolj pomebno za Slovence, ker smo svojo državo v modernem smislu kot suvereno nacionalno državo dobili šele pred nekaj leti. Toda tudi evropske države, v tisočletnem obdobju med plemenskimi monarhijami in nacionalnimi državami 19. stoletja, "niso bile istovetne z ljudstvi ali nacijami, kakršne obstajajo danes," ugotavlja akademik Vilfan. Državotvornost v srednjem veku pač ni bila ljudska lastnost, temveč je bila rezultat delovanja ozkih skupin, oziroma tankih vrhnjih slojev fevdalnega plemstva. Ljudstvo je tako pogosto oblikovalo - ob državnih - svoja pravna pravila in to na primer tako nemško kot slovensko ljudstvo.

Pojmovanje o tesni povezanosti državotvornosti s pravotvornostjo je nastalo v času pravnega pozitivizma 19. stoletja in pod vplivom pogleda, ki je v pravniku videl zgolj izvajalca pravnih norm, ki jih postavi monarh ali parlament. Podobno razmišljanje je izhajalo tudi iz zgodovinske pravne šole, ki je že kocem 18. stoletja v "narodnem duhu" videla glavno gibalno pravnega razvoja.

Za razmere v naših krajih je bila tedaj bolj uporabna naravno-pravna šola, po kateri naj

bi pomanjkljivosti zgodovinskega prava odtehtalo naravno pravo. Če namreč - po besedah avtorja - "... ni bilo države, ki bi se bila imenovala Slovenija, pa se zato nikakor ni zdelo nemogoče, da bi ljudstvo pri razvoju prava vendarle pokazalo svojo dejavnost." (str. 59). V obravnavani knjigi tako pod poglavjem Odmevi historičnopravne šole pri Slovencih, dr. Vilfan ugotavlja: "Odtlej je bilo posebno po zaslugi Metoda Dolenca popolnoma jasno, da je Slovenec tudi brez lastne države, lahko razvijal pravotvornost." (str. 63)

Profesor Dolenc je dokazoval slovensko pravotvornost predvsem s t. im. gorskim pravom, ko so zbori vinogradnikov določali pravila običajnega prava (Gorske Bukve). Dr. Sergij Vilfan pa je z vnemo strastnega znanstvenika odkrival "pravne starosvetnosti" ter obče sodbe in prakso gorskih zborov. Knjiga nadaljuje s prikazom premoženskih razmerij, prava zakonske zveze in kazenskega prava z vidika pravne etnologije.

Z impozantnim številom zbranih ljudskih pravnih običajev in z naravnost detektivskim odkrivanjem ljudskega ustnega izročila, reči in imen, nam avtor v žlahtnem jeziku spremeni branje v privlačno opravilo, v katerem se spretno izmenjujejo znanstvena strogost s pripovedno hudomušnostjo. Študija je na koncu opremljena s seznamom literature, povzetkom v nemščini ter stvarnim in imenskim kazalom. Omenjeni dodatki omogočajo jasn pregled nad vsebino običajnega prava pri Slovencih in so obenem spodbuda nadaljnemu raziskovanju tega področja slovenske ustvarjalnosti.

Kljub minucioznemu prikazu vsakdanjega pravnega življenja Slovencev v preteklosti, je namreč še vedno ostala marsikatera podrobnost nepojasnjena in marsikatero ravnanje nerazložljivo. Seveda pa je za obravnavano knjigo to preje odlika kot pomanjkljivost, saj nakazuje bodoče smeri pravnozgodovinskega proučevanja. Za slovensko samozavest bo pri našem vstopanju v Evropo to zelo pomembno.

Knjiga o zgodovinski pravotvornosti Slovencev, skupaj s ponatisom Pitamičeve knjige "Država", zaključuje tretji letnik zbirke Cankarjeve založbe - pravna obzorja. Za našo pravno in politično znanost je navede-

na serija dragocena obogatitev - sicer neodpušljivo skromne - literature s tega področja. Tako dela, ki so že izšla (o filozofiji prava, pravni logiki, lokalni samoupravi), kot knjige, ki so še v pripravi (npr. Temeljne pravice, Primerjalno ustavno pravo, Podjetje in pravo...) skrbno izbira z večjo roko urednik dr. Marijan Pavčnik. S tem je vsaj v minimalnem obsegu poskrbljeno za prevodno in originarno književno produkcijo, ki je za dograjevanje slovenske državnosti ključnega pomena.

Adam PURG

Nadzorovana varnost

Andrej Anžič

Vloga varnostnih služb v sodobnih parlamentarnih sistemih - nadzorstvo

Enotnost, Ljubljana 1996, 343 str.

Jedro avtorjevih ugotovitev obsežnega in dolgoletnega proučevanja problematike parlamentarnega nadzorstva nad varnostnimi službami najdemo v sklepih, kjer med drugim ugotavlja, da se parlamentarno nadzorstvo nad varnostnimi službami izraža v njihovem obvladovanju, obenem pa je pod-sistem vzročno-posledičnih odnosov in povezav med zakonodajno in eksekutivno vejo oblasti, pri čemer je slednja tudi objekt nadzorstva. Nadzorstvena funkcija parlamenta se izraža v različnih oblikah in vsebinah ter zajema spekter splošnega in spekter posebnega, pri tem pa je njegov pomen dvojen in celo protisloven. Na eni strani zagotavlja legitimnost političnemu sistemu in prispeva k varovanju človekovih pravic in svoboščin, na drugi strani pa se protislovnost nadzorstva kaže v tem, da se mu varnostne službe poskušajo izogniti, še zlasti če jim to dopušča vlada, ki ni najbolj pripravljena sodelovati v nadzorstvenem procesu. Parlamentarno nadzorstvo je mogoče uveljaviti le v pravni državi, v kateri je dosežen konsenz o univerzalnosti človekovih pravic in svoboščin, o nujnosti uveljavljanja splošnih oblik političnega nadzorstva, o potrebi

po osrednjem parlamentarnem nadzornem telesu in pri opredelitvi ciljev in sredstev usmerjanja varnostnih služb. Ključnega pomena pa je, da parlamentarno nadzorstvo pri svojem delu uporablja politična merila in ocene in na svojevrsten način zagotavlja ravnotežje politične moči med vlado in parlamentom (318).

Knjigo sestavlja pet poglavij, povzetek v slovenskem in angleškem jeziku, sklepi, bibliografija, stvarno in imensko kazalo. Bibliografija obsega 328 enot, in sicer 150 knjig in monografij, 97 člankov v strokovnih in drugih publikacijah ter 81 pravnih predpisov in leksikonov.

V predgovoru prof. dr. Janez Pečar predstavi avtorja in njegovo delo. Med zanimivim razmišljanjem izpostavi ključne poudarke tega dela, še zlasti avtorjevo razgrinjanje svojih pogledov predvsem na slovenske razmere, prizadevanje za etičnost delovanja varnostnih služb in popravo njihovega negativnega slovesa in drugo. Po mnenju prof. Pečarja gre avtorju posebna zasluga za predloge v zvezi s parlamentarnim nadzorstvom nad varnostnimi službami, ob tem pa opozori, da velja razmisliti, koliko nadzorstva je potrebno, da ga je še mogoče prenašati.

V uvodnem poglavju avtor predstavi teoretična, metodološka in hipotetična izhodišča. Najprej predstavi relevantnejše teoretike s tega področja in njihov pomen za pričujoče delo. Opozori na odsotnost resnega teoretičnega ukvarjanja s problemom nadzorstva pri nas po uvedbi parlamentarnega sistema. Pojasni razloge, zakaj uporablja splošni pojem varnostne službe v povezavi z nadzorstvom. Meni, da je v zvezi z varnostnimi službami odprta cela vrsta splošnih, teoretičnih in tudi strokovnih in političnih vprašanj. Zatem predstavi predmet proučevanja, ki ga opredeljuje v teoretičnem in operacionalnem delovnem smislu. Pri teoretični opredelitvi predmeta upošteva zlasti naslednja dejstva in dejavnike: stopnja razvosti teorije sodobne varnosti, stopnja razvoja varnostne prakse, stopnja politične in varnostne kulture, transparentnost sistema in stopnja delitve in enotnosti oblasti. Predstavi teoretične in prakseološke cilje proučevanja ter izbrane metode proučevanja, v nadaljevanju pa splošno hipotezo in